

Jesusdebatten: Sammanfattning och kritik

Stefan Andersson, FD, religionsfilosofi

Mellan slutet av januari och slutet av mars detta nådens år 2003 har det i Svenska Dagbladet pågått en debatt som kretsat kring vår ärkebiskop KG Hammars syn på Jesus, Bibelns trovärdighet och vad som kan anses som den kristna trons oundgängliga fundament. Denna debatt har välsignats med inlägg och artiklar i många andra av landets tidningar inklusive min nuvarande lokaltidning Smålands-Tidningen. Komminister Gunnar Hyltén-Cavallius inledde diskussionen där på ett förtjänstfullt sätt genom att ställa frågan om vår ärkebiskops uttalanden kan anses ge uttryck för vad som framkommer i Bibeln, de fornkyrkliga bekännelserna och lärodokumentet från reformationstiden, som fortfarande är de dokument som en blivande präst högtidligen lovar att hålla sig till. Dessa dokument har samlats i *Svenska Kyrkans Bekännelseskrifter* och det är i denna gedigna lunta på över 700 sidor som vi kan söka efter vad Svenska kyrkans präster bör lära ut. I ljuset av vad som framkommer i dessa dokument kan man ställa den fråga som många nu ställer: Är ärkebiskopens religiösa föreställningar förenliga med Svenska kyrkans officiella bekännelse, eller representerar ärkebiskopen i själva verket en ny religion?

Avsikten med denna artikel är att ge en sammanfattning av den debatt som framförallt förts i SvD men också att ta upp frågor rörande Bibelns och bekännelseskriaternas framställning av Jesu försoningsverk, Djävulens makt och helvetets verklighet, som enligt min mening är mycket svårare och mer angelägna föreställningar att vinna klarhet om än huruvida Jesus föddes av en jungfru, gick på vattnet och utförde andra under, även om dessa föreställningar teologiskt sett hänger samman med de förra. Avslutningsvis kommer jag att ställa frågan huruvida inte bara ärkebiskopen, landets övriga biskopar tillsammans med många präster och pastorer i praktiken för länge sedan övergett många bibliska föreställningar som numera endast tycks omfattas av en liten klick fromma smålänningar och kanske några till.

Hur ska Bibeln tolkas?

Det som utlöste hela debatten var vad ärkebiskopen sa i en TT-intervju kring jul förra året. Han påstod då bl.a. att Bibelns texter skrevs i en kultur som hade ett mycket friare förhållande till poesi, myter och legender än vad vi kom att få. Det viktiga var inte alls om berättelsens skeenden och detaljer verkligen inträffat på det sätt som beskrevs. Det var dess mystiska dimension, dess öppna tolkning och symbolik som var den innersta meningen. ”Bibeln är vid och öppen, texterna liksom värjer sig när man kommer för nära,” sa KG Hammar. Han var öppen för

olika tolkningar av Bibelns utsagor om att Jesus föddes av en jungfru, att han var Guds son och att han utförde mirakler. Eftersom vi har fyra evangelier, och de på vissa punkter ger motstridande uppgifter, bör vi inte binda oss vid en bokstavstrogen tolkning, ansåg Svenska kyrkans högste ledare.

Många fromma bibelläsare som hörde detta blev upprörda och undrade vad man skall hålla sig till om det som står i Bibeln inte är avsett att förstås som beskrivningar av något som faktiskt hänt. Bibeln talar också om sanningar som är direkt avgörande för var vi kommer att tillbringa evigheten. Skall talet om arvsynden, Djävulens makt och föreställningarna om den dubbla utgången bara förstås som poetiska uttryck för något annat och i så fall vad? Dessa senare frågor tog Hammar inte upp, men det var nog många som hade sina teorier om vad ärkebiskopen skulle säga, om han vågade beröra dessa för många kristna helt centrala frågor. Ty vad går kristendomen ytterst ut på om inte just själarnas eviga frälsning?

Reaktioner

En som reagerade starkt på Hammars uttalanden var föreståndaren för Filadelfiaförsamlingen i Stockholm Sten-Gunnar Hedin. Han blev så inspirerad att han ringde upp Anders Arborelius, som är biskop i – hör och häpna – Stockholms KATOLSKA stift och undrade om han inte var intresserad av att tillsammans med honom skriva något som en reaktion på den protestantiske ärkebiskopens uttalanden. Det ville han. Den 28 januari publicerade Svenska Dagbladet resultatet av samarbetet. Detta gemensamma trosmanifest kom sedan att gå under beteckningen ”Jesusmanifestet”. Bortsett från det unika i att en pingstvän och en katolik gått samman för att profilera sin gemensamma tro, innehåller det inga teologiska sensationer. De ville bara i all korthet försöka beskriva vad de anser som unikt och omistligt i kristendomen och betyga sin respekt och vördnad för Bibelns budskap.

De litar till fullo på att det som Nya testamentet berättar om Jesus, och som den kristna församlingen sammanfattat i de fornkyrkliga bekännelserna, *verkliga är sant*. De tror på en Gud som ingriper i världens gång och gör historien till frälsningshistoria. Att Jesus verkligen har uppstått från de döda ger dem grunden för att tro på sin egen eviga frälsning. Därför vill de vittna om att varje enskild människa genom tron och dopet kan lära känna Jesus som sin Frälsare.

Trons väsen från en blandad kör

Detta är knappast några sensationella nyheter för de flesta bekännande kristna, men för ärkebiskopen är saker och ting mer komplicerade än så. I en artikel med rubriken ”Farligt att krympa Jesus”, som publicerades några dagar senare, säger Hammar att tvivlet är en del av trons väsen. Allt som är historiskt bär på osäkerhet. För att förstå Bibeln måste vi bejaka bibeltolkningens mångfald. Det är inte

nödvändigt att omfatta ”jungfrufödelsen” som ett biologiskt faktum. Poesin behövs för att förklara Gud. Hammar hänvisar till sin egen bok *Ecco Homo* (2000) för den som vill finna de sammanhang som kan behövas för att ge TT-intervjuns korta referat rättvisa. Hammar anser att det finns mer ”rymd” (ett för honom mycket gärna och ofta använt ord) i hans Kristusbekännelse än i den som framgår av Jesusmanifestet. Där tycks det handla om att antingen tror man rätt om Jesus eller också tror man inte alls. Hammar uppfattar Jesusmanifestet som en kritik riktad mot honom personligen.

Efter detta släppte SvD in andra mer eller mindre allmänt kända teologer och kulturpersonligheter som fick ge sin syn på de frågor som hamnat i centrum. Jag skall kortfattat ta upp de i mina ögon mest väsentliga inläggen.

- Först ut var Anders Piltz, som utöver att vara professor i latin vid Lunds universitet dessutom är en mycket lärd katolik. Enligt honom är tron på jungfrufödelsen av fundamental betydelse i urkristendomen. Bara genom denna exceptionella födelse av Gud förmår Jesus häva syndens tragiska konsekvenser. Detta nödvändiga anstötliga får inte reduceras enbart till bildspråk, ansåg Piltz.
- Enligt Peder Thalén, som är teologie doktor och universitetslektor i religionsvetenskap vid Högskolan i Gävle, reser Jesusmanifestet onödiga murar. Resultatet är enligt honom katastrofalt, därför att manifestet förmedlar en kristendomstyp som skapar främlingskap inför den kristna tron, och han uppmuntrar Hammars ”ärliga osäkerhet”.
- Jonas Gardell, som nu kommit ut med egen intressant bok *Om Gud*, anser att fundamentalisterna som kräver att berättelserna om jungfrufödelsen ska ses som verkliga har en ytlig och vulgär bibelsyn. Att i evangeliernas mirakel enbart se en bokstavlig sanning är faktiskt att reducera Jesus till sin tids Harry Potter, skrev Gardell.
- Krister Andersson, som är ledare för Svenska Missionsförbundet, får olustkänslor av den pågående debatten. Han anser att ärkebiskopen och biskoparna är otydliga om fundamenten i tron och ställer frågan om Svenska kyrkans ledning fortfarande tror på trosbekännelsernas ordagranna formuleringar.
- Werner G Jeanrond, som är professor i systematisk teologi vid Lunds universitet, anser att Jesusmanifestet är ett teologiskt hafsverk. Det utformades utan intern diskussion i katolska kyrkan och pingströrelsen och bör endast uppfattas som ett personligt vittnesbörd. Han menar att både Svenska kyrkan och den katolska befinner sig i en kris.

En ny runda

Efter en månads debatt går ordet åter till Jesusmanifestets författare. Enligt dem kan kyrkoledare och teologer hamna i andlighetens utmarker där egna känslor

och det kritiska förnuftet utgör den enda auktoriteten. Modern dogmatism tycks enligt dem gå ut på att det enda som är visst är att ingen visshet finns att få.

- Missionsförbundarna Sven Mannervik och Anders Mellbourn anser att när missionsföreståndaren Krister Andersson sätter gränser utåt och kräver bokstavstro, står ärkebiskopen faktiskt närmare Missionsförbundets teologi än dess egen ledare.
- Per Olav Enquist anser att nutidens pingströrelse borde avstå från oheliga allianser med gammaldags katolsk fundamentalism och istället inse att den friska källan finns i Jesu ord, rent, klart och befriat från tidens slam.
- Peder Thalén får åter ordet och tycker att kyrkans språkliga relikier är oacceptabla. Jesus själv är förebilden för liknelser och förståelse. Trosbekännelserna och gudstjänstformerna behöver reformeras, och han menar att KG Hammar visar vägen.

Ett ytterligare varv

Den 16 mars publicerades en intervju med ärkebiskopen, där han bemöter anklagelserna mot honom som en tvivlare. Själv säger han att det är ytterst sällan han tvivlar, och menar att hans kritiker utgår från en felaktig syn på både tro och sanning.

- Två dagar senare ges biskop Anders Arborelius tillfälle att kommentera Hammars senaste uttalanden. För honom som katolik är Guds ord inte i första hand bibeltexterna, utan den tolkning som katolska kyrkan gör av dem.
- Näst sista repliken går till ärkebiskopen, som anser att man skall lita på Guds kärlek. Den gamla kyrkans språk blir inte värdelöst för att vi idag har en annan världsbild än för tvåusen år sedan. Särskilt inte om man kan förhålla sig ”poetiskt” till det. Och att använda Jesus för att skilja bort andra människor från Gud måste vara en djup självmotsägelse enligt Hammar.
- Sista ordet går till Jesusmanifestets författare. De anser att en andlighet som bara är till för egoistisk bekräftelse blir ytlig. Tron behöver förankring i det som är utom och bortom individen. I Jesu kallelse till ett liv i efterföljelse ställs människan inför sanningen om sig själv. Amen.

Två poler

Vi kan se två rätt tydliga poler i den här debatten. Å ena sidan finns det de som är kritiska mot Hammars syn på kristendomen och anser att han i själva verket inte längre försvarar den tro som vi finner i Bibeln och Svenska kyrkans officiella bekännelser. De mest kritiska kräver ärkebiskopens avgång. Den andra polen anser att Hammar river ned gamla förlegade föreställningar om Gud och Bibeln

för att ge rymd och ljus åt en modern tolkning av vad kristendomen ytterst går ut på.

Är Gud ond?

Personligen kan jag känna sympati för båda dessa poler, men enligt min mening har ingen i den här debatten kommit riktigt i närheten av de mest centrala och svårsmälta sidorna av traditionell protestantisk tro. Jag är själv uppvuxen i en frireligiös miljö och har som ung bevistat många bönemöten och väckelsemöten och kan fortfarande många av de mest kända väckelsesångerna utantill och sjunger och spelar dem gärna. För mig framstod tidigt det centrala i Jesu budskap på ett mycket tydligt sätt. Han kom för att frälsa oss från vår nedärvda syndighet. Genom att ta emot Jesus som min personliga Frälsare var jag vid hans återkomst garanterad en plats i himmelen. Om jag inte gjorde detta, kunde jag se fram emot en mindre angenäm vistelse i helvetet. Detta kunde jag inte tro på och det gör jag heller inte nu och det på grund av att det får Gud att framstå som oändligt ond snarare än oändligt god.

Avslutningsvis vill jag bara ta upp vad som faktiskt står att läsa om dessa ting i Bibeln och Svenska kyrkans bekännelseskrifter. När man läst Bibeln ett par gånger med avsikt att komma till klarhet om hur de olika författarna försöker förklara att en god och allsmäktig Gud kan tillåta så mycket ont och tillåta att Djävulen får härja fritt fram till domens dag, inser man snart att det inte går att finna någon riktigt sammanhängande lära eller teori om dessa ting vare sig i Bibeln eller i Kyrkans bekännelseskrifter. I GT finner vi till övervägande del en monistisk syn på Gud, d.v.s. Gud står både för det goda och det onda och det är bara för människor att acceptera att så är fallet. När vi närmar oss tiden för vår tideräkning lösgörs det onda från Gud och Djävulen får en alltmer aktiv roll, men exakt hur detta har gått till är inte lätt att förklara. Gardell kommer in på dessa frågor i sin bok och lyfter fram intressanta fakta som man tror skulle få honom att omvärdera sina egna religiösa föreställningar, men det gör han inte. Han erkänner på flera ställen att han inte får det hela att gå ihop, men han tror ändå på något naivt sett. Det får han ju gärna göra; men får en ärkebiskop tro vad och hur han vill?

I den Augsburgska bekännelsens nittonde artikel om syndens orsak står det att "ehuruväl Gud skapar och uppehåller naturen, ligger likväl orsaken till synden i de ondas, d.v.s. djävlnas och de ogudaktigas vilja". I den sjuttonde artikeln om Kristi återkomst till domen kan vi läsa att "Kristus skall återkomma på yttersta dagen för att hålla dom, och han skall uppväcka alla döda; de fromma och utvalda skall han giva evigt liv och evärdelig glädje, men de ogudaktiga människorna och djävlna skall han fördöma till att pinas utan återvändo". Men någon särskild artikel om vad kyrkan lär om djävulen finns det inte. Detta anser jag vara en stor brist och jag skulle tycka det vore mycket intressant att få höra vad ärkebiskopen, författarna till Jesusmanifestet och andra bekännande kristna

har att säga om det onda, djävulen och helvetet och hur dessa föreställningar är förenliga med tron på en god och allsmäktig Gud.

Svensk kyrkan i rymden

Frågan om ärkebiskopens religiösa föreställningar är förenliga med Svenska kyrkans officiella bekännelse kan ses på olika sätt. Jag ringde till Sävsjös frikyrkopastorer och talade även med kyrkoherde Ulf Winter och komminister Erik Karlsson och ställde denna fråga. Samtliga pastorer och Erik Karlsson ansåg att ärkebiskopens syn på jungfrufödelsen var oförenlig med traditionell kristen tro. Ulf Winter ansåg däremot att ärkebiskopens syn kunde rymmas inom Svenska kyrkan, men han kunde inte acceptera en poetisk tolkning av uppståndelsen.

Det som förvånar mig när det gäller talat om Jesu död och uppståndelse är att man ofta glömmer bort eller försöker dölja det faktum att historien inte slutar där. Nya testamentet är förvånansvärt knapphändigt i sin redogörelse för vad som hände med Jesus efter det att han uppstått från de döda. De råder olika bud om vilken slags kropp Jesus hade efter uppståndelsen och hur själva himmelfärden gick till. Utifrån den världsbild som var mer eller mindre allmänt omfattad på Jesu tid var världen uppdelad i tre våningar. Längst ned fanns dödsriket, som Jesus besökte under tiden han var död, på mellanvåningen utspelade sig det normala livet och på tredje våningen, i himmelen, fanns Gud och alla änglarna.

Det tycks inte råda något större tvivel om att Nya testamentets författare uppfattade dessa tre våningar som rumsliga beskrivningar. Detta blev med tiden ett problem när man efterhand förstod att en sådan konkret rumslig uppfattning av talet om himmel och jord inte är förenlig med en modern världsbild. Redan som ung ställde jag mig frågan hur det var möjligt för Jesus att fara upp till himmelen. Vad hände med den jordiska delen av hans person, köttet och skelettet? En annan sak som också alltid förbryllat mig är vad Paulus skriver om uppståndelsen i 1:a Korintierbrevets 15:e kapitel. Han försöker där argumentera för att Jesu uppståndelse från de döda utgör en garanti för att också vi vanliga människor en dag skall kunna uppstå på domens dag. Men Jesus var ju ingen vanlig människa – han var ju till hälften Gud eller till och med identisk med Fadern enligt vissa formuleringar. Dessutom var han ju bara död ett par dagar. Att *Guds Son* kan uppstå efter ett par dagar garanterar ju på intet sätt att *en människa* som varit död i tusentals år skulle kunna uppstå från de döda. Läran om de dödas uppståndelse innehåller också många andra dunkla moment, som jag inte skall gå in på här, men en fråga kan jag inte låta bli att ställa: hur skall de dömas som aldrig haft chans att acceptera Jesus som sin personliga frälsare? Om den frälsande tron inte skall ses som en mänsklig prestation, utan som en nådagåva, kan man undra på vilka grunder Gud skänker denna gåva till vissa och inte till andra.

För den som redan tror kan dylika frågor kanske enkelt besvaras med att för Gud är allt möjligt, men för den som utrustats med en skeptisk inställning och anser att man också bör ha goda skäl för att tro det som rör religiösa ting, kan ett

sådant svar inte te sig som något annat än en from undanflykt. Jag förstår att ärkebiskopen inte vill vara för exakt i sina uttalanden som Svenskakyrkans officiella lära om arvsynden, djävulen och den dubbla utgången, o.s.v. ty den enkla sanningen är att Svenska kyrkan i praktiken tycks ha passerat lärostadiet och är nu inne i rymdstadiet där det mesta kan få passera som "kristna" eller "bibliska" föreställningar.

Det skulle verkligen vara intressant att höra vad Hammar, Hedin, Arborelius och andra bekännande kristna har att säga om dessa ting. Och man kan undra hur många kristna det egentligen finns idag, om man med "kristen" menar en person som tror på alla de föreställningar om Gud, djävulen, syndafallet, demoner, änglar, himmel, helvete, mirakler, o.s.v. vi finner i Gamla och Nya testamentet, vilka ytterst sett utgör källorna och grunden till vad kristna människor världen över håller för sant.